

General-potpukovnik
BOSKO RANITOVIĆ

*Faktori i prostorno-vremenski uslovi oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu**

U oružanoj borbi su sučeljene dve strane sa različitim ciljevima, brojem i kvalitetom ljudi, vrstama, brojem i kvalitetom naoružanja, vojne opreme i drugih materijalnih sredstava, i sa različitim ratnim veštinama, ali u istom prostoru i vremenu, s ciljem da jedna razbije i uništi drugu i da joj nametne svoju volju. Ako ratnu veštinu kvalifikujemo kao jednu od komponenti vrednosti ljudskog faktora, onda su u oružanoj borbi konstantno u »igri«, sa obe zaraćene strane — ljudi, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vreme.

I. ULOGA, ZNAČAJ I MEĐUSOBNI ODNOS LJUDSKOG I MATERIJALNO-TEHNIČKOG FAKTORA U ORUŽANOJ BORBI

Oružanu borbu vode ljudi u određenom prostoru i vremenu, upotrebljavajući naoružanje, vojnu opremu i druga materijalna sredstva i primenjujući odgovarajuću ratnu veštinu. Stoga su ljudi i materijalno-tehnička sredstva faktori oružane borbe, a prostor i vreme su uslovi u kojima se ona vodi, ali i značajni elementi odnosa snaga.

Ljudi kao faktor oružane borbe

Ljudi su jedini subjektivni faktor oružane borbe, jer oni proizvode i upotrebljavaju borbena i druga materijalna sredstva i iz-

* Za čitaoce »Vojnog dela« prenosimo deo članka B. Ranitovića *Oružana borba u opštenarodnom odbrambenom ratu*, koji je objavljen u knjizi »Opštenarodna odbrana u socijalističkom samoupravnom društvu«, u izdanju »Eksport presa« u saradnji sa »Vojnoizdavačkim zavodom«, Beograd 1982.

građuju i primenjuju odgovarajuću ratnu veštinu da se protivniku nametne sopstvena volja u određenom prostoru i vremenu. Od ljudi zavisi kako će borbena i druga materijalna sredstva biti upotrebljena i kako će biti korišćeni prostor i vreme.

Ljudi ne koriste prostor onakav kakav je već ga uređuju — na njemu grade i ruše, i određuju odnos prema njemu u skladu sa borbеним uslovima, svojim potrebama i mogućnostima. Stoga, ljudi, kao sinteza broja, kvaliteta i ratne veštine, imaju primarno mesto i odlučujuću ulogu u svakoj oružanoj borbi.

Ljudi nisu samo subjekat već i najznačajniji objekat oružane borbe, jer se i oni upotrebljavaju u odgovarajućim organizacijskim sastavima za ostvarivanja ciljeva oružane borbe. Način upotrebe ljudi, odnosno oružanih snaga i njihovih delova u oružanoj borbi, zavisi i od ratne veštine, koja je, i kao teorija i kao praksa, kreacija ljudskog uma, što ljude kao subjekat i objekat oružane borbe izdiže na neprikosnoveno dominirajuće mesto u četvorouglu: ljudi — materijalna sredstva — prostor — vreme. S obzirom na mesto, ulogu i značaj ljudi u našem socijalističkom samoupravnom društvu, posebno na njihova prava, dužnosti i uloge u odbrani i zaštiti zemlje, opštenarodna odbrana i doktrina ONOR-a i oružane borbe se zasnivaju prvenstveno na broju i kvalitetu našeg ljudstva, kao apsolutno najznačajnijem i uvek odlučujućem faktoru oružane borbe.

Oružanu borbu u veoma različitim i teškim vojnostrategijskim situacijama, do kojih može doći na našem ratištu, mogu uspešno voditi i ostvariti njene ciljeve ljudi visokih moralno-političkih, vojnostručnih i psihofizičkih kvaliteta. Upravo polazeći od takvih kvaliteta našeg ljudstva, definisane su naša koncepcija i doktrina, razrađena teorija ratne veštine i utemeljena organizacija oružanih snaga. Pri tome se polazi od činjenice da ćemo i u najtežim uslovima agresije biti nadmoćni nad agresorom u ljudskom faktoru, kao najznačajnijem elementu odnosa snaga.

Vrednost našeg ljudskog faktora je u njegovom kvalitetu i kvantitetu. U doktrini naše oružane borbe obe ove komponente ljudskog faktora imaju jednak značaj i ulogu. U različitim vojno-političkim i vojnostrategijskim situacijama, njihov međusobni odnos i uloga svake ponaosob će se menjati, što će doći do izražaja u odgovarajućim oblicima i vojnotehnološkim karakteristikama oružane borbe, i u primeni principa naše ratne veštine.

Visoka moralno-politička svest, vrhunska vojnostručna osposobljenost, psihička stabilnost i fizička izdržljivost su bitne komponente kvaliteta našeg ljudskog faktora. Sve one zajedno i svaka ponaosob mogu ispoljiti svoju punu vrednost u našoj originalnoj ratnoj veštini,

koja odgovara tipu opštenarodne oružane borbe, i u adekvatnoj organizaciji naših oružanih snaga, koja je u savremenim uslovima optimalan oblik samoupravnog opštenarodnog vojnog organizovanja.

Moralno-politička svest naših ljudi se ispoljava u njihovoj nepokolebivoj odlučnosti i spremnosti da se istraje u oružanoj borbi do potpunog ostvarenja cilja ONOR-a i u najtežim vojnim, ekonomskim i drugim uslovima. Ona se zasniva, proizilazi i uporedo jača sa razvojem našeg socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i neposredno zivisi od političke i privredne stabilnosti zemlje i opšteg prosperiteta našeg društva. Ali, moralno-politička svest je istovremeno i rezultat političke aktivnosti svih subjektivnih socijalističkih snaga, prvenstveno Saveza komunista Jugoslavije, kao najznačajnije kohezione snage našeg društva i države. Posebnu ulogu u moralno-političkom vaspitanju pripadnika oružanih snaga imaju starešine, komande i štabovi, kao i rukovodstva SSRN, SRVS, SUBNOR-a i SSO. Moralno-politička svest u toku rata zavisi i od mnogih drugih faktora, među kojima vidno mesto imaju uspesi u oružanoj borbi, materijalno-tehnička opremljenost i obučenost ljudstva. Stoga su stalna borbena aktivnost i uspesi u borbi, povećanje vatrenih, udarnih i manevarskih mogućnosti jedinica i njihova obučenost da uspešno dejstvuju u svim borbenim, prostornim i vremenskim uslovima značajni podsticajni faktori moralno-političke svesti ljudi. U oružanoj borbi biće i neuspeha, mogu nastupiti periodi izrazite materijalno-tehničke nadmoćnosti agresora i mnoštvo drugih teškoća koje nije uvek moguće izbeći, posebno u dugotrajnom ratu. Sve to treba imati u vidu u procesu moralno-političkog vaspitanja ljudi i pripremiti ih da uspešno savladavaju nastale teškoće i da u odlučnoj i beskompromisnoj oružanoj borbi istraju do potpune pobede, sa nepokolebljivom svešću i verom da brane životno egzistencijalne i društveno-progresivne rezultate i interese svih naših naroda i narodnosti.

Vojnostručna obučenost je pored moralno-političke svesti, najznačajnija komponenta vrednosti ljudstva. Bez pretenzija da iscrpimo sve najbitnije, ukazaćemo samo na neke razloge ove neosporne aksiome u oblasti oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu.

Vojnotehnološke karakteristike oružane borbe u ONOR-u, s obzirom na mogućnost različitih vrsta agresije na našu zemlju i različite vojno-političke i vojnostrategijske situacije, biće veoma raznovrsne. Bobena dejstva će se izvoditi i u veoma teškim borbenim, prostornim, atmosferskim i materijalnim uslovima.

Uslovi u kojima će se izvoditi borbena dejstva često će se i naglo menjati. U skladu s tim, primenjivaće se i različiti oblici oružane borbe sa veoma različitim vojnotehnološkim karakteristikama borbenih dejstava i oružane borbe u celini. Nagle promene borbene situacije zahtevaće brze promene vida i načina izvođenja borbenih dejstava. Jedinice će često izvoditi borbena dejstva bez neposredne taktičke i operativne veze sa drugim snagama, a komande i štabovi ostajaće i za duže vreme bez bilo kakve veze sa pretpostavljenim starešinama.

U oružanoj borbi neposredno i posredno učestvuju sve strukture našeg društva, što pretpostavlja neprekidno jedinstvo rukovođenja i komandovanja u borbenim zonama, na vojištima i na ratištu u celini.

Oružana borba i drugi oblici borbe i opštenarodnog otpora moraju se neprekidno usklađivati i usmeravati ka postizanju jedinstvenog cilja na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou, što zahteva čvrstu saradnju komandi — štabova jedinica oružanih snaga i drugih struktura društva.

Oružana borba u ONOR-u je, dakle, veoma složen, ali homogen i istovremeno fleksibilan proces. Stoga je naša ratna veština najrazgranatija i najbogatija teorija i praksa vođenja oružane borbe. Ona se stalno razvija, uporedo sa promenama u faktorima koji je primarno determinišu. Istovremeno, formulisanjem osnovnih načela, naša ratna veština ostavlja širok prostor za samoinicijativu starešina, komandi i štabova svih organizacijskih struktura u oružanim snagama.

Samo dosledna primena teorije naše ratne veštine u ratnoj praksi, što znači i njeno stalno obogaćivanje, garancija je uspeha naše oružane borbe u najrazličitijim borbenim i drugim uslovima. Bitna pretpostavka njene uspešne primene je vrhunski kvalitet vojnostručne obučenosti svih potencijalnih pripadnika oružanih snaga i jedinica, komandi i štabova u oružanim snagama. Isto to važi i za obučavanje ljudstva u drugim strukturama društva za zadatke koje će obavljati direktnim ili indirektnim učešćem u oružanoj borbi. Poseban značaj ima obuka komandi i štabova i zajedničko obučavanje komandi i štabova u oružanim snagama i rukovodstava drugih struktura našeg društva. S obzirom na to da svaki sposobni građanin mora biti osposobljen za učešće u oružanoj borbi, jer je to njegovo ustavno pravo, u vojnostručnu obuku uključen je ogroman broj našeg stanovništva. Stoga vojnostručno obučavanje nije samo zadatak komandi i štabova u oružanim snagama, već opštedruštveni zadatak, u čijem izvršavanju učestvuju rukovodeći organi svih struk-

tura i organizacija društva. Svakako da komande i štabovi imaju u tome najveće obaveze, jer se vojnostručna obuka prvenstveno obavlja u oružanim snagama. Pored toga, komande i štabovi u oružanim snagama su dužni da organizuju i pružaju stručnu pomoć u obuci ljudstva drugih struktura društva.

U vojnostručnoj obuci jedinice, komande, štabovi, starešine i vojnici moraju ovladati znanjima i veštinama koje će im omogućiti uspešna dejstva u svim borbenim uslovima, da pronađu i primene rešenja kojima se omogućava izlaz i iz »bezizlaznih« situacija, da jedinicama oružanih snaga agresora stalno nameću svoje načine dejstava i da ih prisiljavaju na borbe u nepovoljnim borbenim, prostornim i vremenskim uslovima i da maksimalno koriste osobine prostora, vremenske i atmosfere uslove za pokret, borbu i zaštitu. Takva znanja i veštine, koji se stiču obukom, i njihova stvaralačka primena u datim uslovima garancija su uspešnog vođenja oružane borbe i ostvarenja njenih ciljeva, uz što manje vlastite gubitke.

Fizička izdržljivost i psihička stabilnost su, pored visoke moralno-političke svesti i vrhunske vojnostručne obučenosti, bitne komponente vrednosti i borbene sposobnosti našeg ljudskog faktora.

Borbena situacija, političke i ekonomske potrebe zahtevaće visok intenzitet borbenih dejstava, neprekidne manevre i pokrete u teškim zemljišnim i vremenskim uslovima i u oskudici osnovnih borbenih i materijalnih sredstava. Savremena borbena sredstva, posebno nuklearna, hemijska i biološka, imaju velike mogućnosti uništavanja, što će prouzrokovati znatne ljudske gubitke i materijalne štete i nametati mnoge teškoće u zdravstvenom zbrinjavanju ljudi i otklanjanju drugih posledica. Mora se računati i s tim da će jedinice ponekad isključivo ili prvenstveno dolaziti do nekih borbenih sredstava, hrane, sanitetskog materijala i drugih materijalnih dobara zaplenom od agresora ili snalaženjem na terenu.

Treba imati u vidu da će početni period rata biti težak, jer će agresor nastojati da — dejstvima krupnih kopnenih, vazdušnih i desantnih snaga velikih vatrenih, udarnih i manevarskih mogućnosti, uz masovnu primenu svih oblika »specijalnog rata« — razbije naše oružane snage i celokupan odbrambeno-zaštitni sistem. Agresor će težiti da što pre postigne svoje ciljeve ne samo nanošenjem gubitaka u ljudstvu i materijalnim dobrima već uporedo i izazivanjem panike, raznih psihičkih trauma, dezorganizacije, rasula jedinica i slično.

U takvim uslovima mogu uspešno izvoditi borbena dejstva i u praksi realizovati teoriju naše ratne veštine oni borci koji su već u miru stekli i održali visok stepen svoje psihofizičke kondicije.

U eventualnom dugotrajnom ratu, za kojeg se pripremamo i kojeg ćemo voditi do potpune pobeđe, u kojem će oružana borba takođe biti najvažniji i odlučujući oblik suprotstavljanja agresiji, moraće se savlađivati mnogi problemi, koji će iziskivati velike fizičke i umne napore ljudi.

Oružana borba će se, dakle, od početka do kraja, voditi u uslovima koji će zahtevati izuzetne fizičke i psihičke napore. Stoga je sticanje i održavanje fizičke kondicije i psihičke stabilnosti svih potencijalnih pripadnika naših oružanih snaga i stanovništva u celini jedan od najznačajnijih opštedruštvenih zadataka u miru i u ratu. U ostvarenju toga zadatka posebnu ulogu imaju: sportske amaterske organizacije, koje treba da obuhvate celokupno sposobno stanovništvo; obrazovno-vaspitne ustanove; zdravstvena služba, pre svega preventiva; oružane snage, u kojima su fizičko vaspitanje i psihološka delatnost sastavni delovi sistema obuke i vaspitanja, i svi vidovi javnog informisanja. U održavanju psihofizičke kondicije u toku rata, veliki značaj imaju uspeši u borbama, organizacija odmor, briga za ranjenike i bolesnike, drugarstvo i međusobna pomoć. Poseban značaj ima poverenje u starešine, koje se stiče njihovom odlučnošću, pravednošću, brigom za ljude i stalnim preduzimanjem aktivnosti i mera da se izbegnu, ublaže i savladaju teškoće.

Svi navedeni elementi kvalitativne komponente ljudskog faktora međusobno su u uzročno-posledičnoj vezi. Stoga se oni izgrađuju paralelno, istovremeno i usklađeno. Njihova izgradnja je stalan proces u kome su angažovane sve strukture društva usmeravane od strane Saveza komunista Jugoslavije.

Kad je reč o *brojnosti*, kao komponenti ljudskog faktora, treba istaći da će celokupno naše sposobno i obučeno stanovništvo učestvovati, neposredno ili posredno, u oružanoj borbi. Neposredno u oružanoj borbi učestvuju oružane snage, koje su osnovni njen nosilac, kao i druge strukture društva, obavljanjem borbenih i drugih zadataka koje »normalno« obavljaju službe i rodovi oružanih snaga. Posredno u oružanoj borbi učestvuju sve strukture društva, obavljanjem poslova koji su neposredno u vezi sa oružanom borbom i od kojih direktno zavise njene pripreme, tok i rezultati. Ovim posrednim i neposrednim učešćem drugih struktura društva u oružanoj borbi ne iscrpljuju se njihovi odbrambeno-zaštitni zadaci, koje obavljaju u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, i njihova namenska delatnost, koju nastavljaju u novim — ratnim uslovima.

Velicina naših oružanih snaga zavisiće od potreba, s obzirom na vrstu i uslove agresije, a limitirana je samo brojem sposobnog

i za oružanu borbu obučenog stanovništva. U odnosu na agresora, u svim ratnim situacijama može se osigurati brojna nadmoćnost u oružanim snagama. To je i osnova od koje se polazi u našim celokupnim pripremama za oružanu borbu i u izgradnji teorije naše ratne veštine.

Organizacija naših oružanih snaga, koja je adekvatna doktrini oružane borbe, jasno formulisana osnovna namena i optimalan brojni odnos njihovih osnovnih delova, organizacijsko-formacijska struktura jedinica, koja je prilagođena mogućim borbenim uslovima i karakteristikama našeg prostora, uslov su za racionalno i efikasno korišćenje prednosti u broju i kvalitetu oružanih snaga u odnosu na agresorove.

Da bi se dobila što potpunija slika ljudskog faktora oružane borbe, navodimo sledeće bitne karakteristike organizacije naših oružanih snaga: (1) oružane snage su jedinstvene, a sastoje se od Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane; (2) oba dela oružanih snaga upotrebljavaće se usklađeno za ostvarivanje jedinstvenog vojnostrategijskog cilja na ratištu i operativnih i taktičkih ciljeva na vojištima i njihovim delovima; (3) svaka jedinica JNA i jedinica manevarskog dela TO može biti upotrebljena na bilo kom delu našeg ratišta, u skladu sa borbenim i drugim potrebama; (4) JNA je prvenstveno namenjena za vođenje borbenih dejstava na frontu i u borbama protiv krupnih vazdušnih desanata u vlastitoj pozadini, a TO prvenstveno za vođenje borbenih dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji; (5) u borbenoj zoni sve jedinice JNA i TO se potčinjavaju jednom komandantu; (6) ukoliko situacija zahteva i ukoliko se time postiže veća efikasnost i racionalnost, jedinice TO se uključuju u sastave JNA i obratno; (7) organizacijsko-formacijska struktura jedinica JNA je tipizirana, a jedinica TO je veoma raznolika i elastična, i (8) sistem rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama se zasniva na jednostarešinstvu i vertikalnoj subordinaciji.

Ova bitna svojstva organizacije naših oružanih snaga pružaju optimalan prostor da se naš višemilionski ljudski potencijal, u skladu sa ratnim potrebama, uključuje u odgovarajuće organizacijske jedinice, sastave i delove oružanih snaga i da se na taj način osigura brojna nadmoćnost nad oružanim snagama agresora na našem ratištu u svim mogućim ratnim situacijama.

Nadmoćnost u broju i kvalitetu ljudskog faktora, koju možemo ostvariti nad bilo kojim agresorom i u bilo kakvim vojnostrategijskim uslovima, osnova je i garancija uspešnog vođenja i završetka naše oružane borbe u ONOR-u. Svakako da će se ta prvorazredna

prednost moći uspešno iskoristiti i postići pobjeda sa manjim gubicima ako se obezbedi odgovarajuća opremljenost ljudstva u naoružanju i drugoj ratnoj tehnici, adekvatno primenjuje i obogaćuje u praksi naša ratna veština i maksimalno iskoriste sve prednosti prostora i vremena u kojima se vodi oružana borba.

Materijalno-tehnički faktor oružane borbe

Bez adekvatne opremljenosti oružanih snaga naoružanjem i drugim sredstvima ratne tehnike i bez minimalnih materijalnih dobara kojima se podmiruju osnovne životne potrebe stanovništva, ne može se uspešno voditi i dovesti do kraja oružana borba. Materijalno-tehnički faktor, ispoljava snažan uticaj na tok i ishod oružane borbe. Naoružanjem i drugom vojnom opremom nadoknađuje se inferiornost u broju i kvalitetu ljudskog faktora, ali u manjoj meri nego obrnuto. Stoga, ljudski i materijalno-tehnički faktor uvek čine jedinstvo i međusobno se nadoknađuju, ali nisu nikada jednakog značaja. Brojne oružane snage čije je ljudstvo visokih kvaliteta, i sa slabijim naoružanjem i vojnom opremom i slabijom ukupnom materijalno-tehničkom bazom, primenom ratne veštine u kojoj protivnička nadmoćnost u naoružanju i ratnoj tehnici ne može u potpunosti ispoljiti svoje mogućnosti, uvek su na svom prostoru pobeđivale oružane snage agresora.

Brojnost ljudstva u oružanim snagama podrazumeva i brojnost naoružanja različitih vrsta i kvaliteta. Svako oružje je upotrebljivo i sa većim brojem nadoknađuje se njegov slabiji kvalitet. To ujedno znači da se treba stalno boriti za što bolji kvalitet naoružanja i opreme, jer to još više podiže ukupne borbene mogućnosti brojnih oružanih snaga, iako se ne može niti je nužno u svim vrstama naoružanja i ratne tehnike doseći kvalitet oružanih snaga agresora.

Sve ove aksiome, koje je ne jednom potvrdila praksa, a posebno oružana borba u našem narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji, utkane su u doktrinu ONOR-a i kao takve su, pored drugih faktora, osnova izgradnje naše ratne veštine i naših oružanih snaga.

U našoj doktrini, materijalno-tehnički faktor čine naoružanje i vojna oprema i sva druga materijalna sredstva koja se koriste za potrebe ONOR-a. Budući da je oružana borba odlučujući i najvažniji oblik suprotstavljanja agresiji, materijalno-tehnička sredstva i njihovi resursi prvenstveno će se koristiti za potrebe oružane borbe. Stoga se u slučaju agresije privreda preorijentiše na proizvodnju, koja će, pre svega, zadovoljavati potrebe oružanih snaga i onih

struktura društva čija je delatnost neposredno u funkciji oružane borbe. Istovremeno se moraju zadovoljiti i osnovne materijalne potrebe svih struktura društva i celog stanovništva, jer bez drugih oblika opštenarodne borbe i otpora i bez osnovnih materijalnih dobara potrebnih za život i aktivnost celog društva ne može se uspešno voditi ni oružana borba.

Naš je osnovni strategijski princip da naoružamo i opremimo što masovnije oružane snage, jer se doktrina naše oružane borbe zasniva na masovnom učešću ljudi, a ne na nadmoćnosti u najsavremenijem naoružanju i ratnoj tehnici.

Oružane snage mogućih agresora raspolažu naoružanjem i vojnom opremom velikih vatrenih, udarnih i manevarskih mogućnosti. Stoga je nužnost da i naše oružane snage budu opremljene i najsavršenijim naoružanjem i vojnom opremom da bi se što je moguće više smanjivala razlika u ovom elementu odnosa snaga, koja u pojedinim ratnim situacijama može biti u korist agresora.

Osim toga, mogući agresori imaju razvijenu privredu i bogate materijalne potencijale, pa u pojedinim ratnim situacijama mogu ostvariti nadmoćnost u materijalno-tehničkom faktoru na našem ratištu, posebno u početnom periodu rata. Mi se u opremanju naših oružanih snaga prvenstveno oslanjamo na vlastite mogućnosti, a delom i na nabavku naoružanja i vojne opreme iz inostranstva.

Od posebnog je značaja stvaranje materijalnih rezervi u količinama koje će zadovoljiti potrebe početnog perioda rata, upravo u fazi preorijentacije celokupne privrede na ratnu proizvodnju.

U toku rata mora se osigurati proizvodnja osnovnih borbenih sredstava i drugih materijalnih dobara potrebnih za oružane snage i celokupno stanovništvo, bez obzira na vojnostrategijske uslove na ratištu. To podrazumeva proizvodnju u vlastitoj pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji. Drugi izvori, posebno naoružanja i vojne opreme, biće pleni i nabavka i pomoć iz inostranstva.

Pri izvođenju borbenih dejstava u eventualnom regionalnom ili svetskom ratu, posredno će se koristiti i rezultati dejstava savezničkih borbenih sredstava po ciljevima na teritoriji agresora.

II. ZNAČAJ I KORIŠĆENJE PROSTORA I VREMENA KAO USLOVA VOĐENJA ORUŽANE BORBE I KAO BITNIH ELEMENATA ODNOSA SNAGA

Oružanu borbu vode ljudi upotrebljavajući naoružanje i vojnu opremu i druga materijalna sredstva u određenom prostoru i vre-

menu. Iz toga sledi da su prostor i vreme osnovni i konstantni uslovi oružane borbe. Prostor i vreme su istovremeno i bitni elementi ukupnog odnosa snaga, te se u teoriji ratne veštine tretiraju i kao faktori i kao uslovi oružane borbe. Ne ulazeći u teoriju ovog problema, u ovom delu ćemo izneti bitne postavke naše ratne veštine o značaju i korišćenju prostora i vremena u oružanoj borbi u opštenarodnom odbrambenom ratu.

Prostor kao uslov u kome se vodi oružana borba i kao bitan elemenat odnosa snaga

Jugoslavija zauzima centralni položaj na jugu evropskog kontinenta. Preko njenog prostora (kopno, vazduh, more) prolaze najkraći pravci, koji povezuju centralnu Evropu sa širim bazenom Sredozemlja i jugozapadnom Azijom. Njen prostor, kao nesvrstane zemlje, razdvaja oružane snage NATO i Varšavskog ugovora na jugoistočnom krilu međusobne neposredne konfrontacije, koji ima strateški značaj za evropsko ratište i za severnoafričko, bliskoistočno i srednjeistočno vojište.

U eventualnom direktnom oružanom sukobu, svaki bi od blokova, ovladavanjem, držanjem i korišćenjem našeg prostora, stekao u odnosu na drugi veliku vojnu prednost i osigurao bi za sopstvene oružane snage operacijsku osnovicu vanrednog strateškog značaja u ostvarenju svojih regionalnih i globalnih političkih, vojnih i ekonomskih ciljeva.

Zbog takvog vojnostrateškog značaja našeg prostora, malo je verovatno da u ratu između blokova na evropskom ratištu, kao i u ratu u širem bazenu Sredozemlja, ne bi došlo do povrede ili pokušaja zaposedanja i korišćenja našeg celokupnog prostora ili njegovih pojedinih delova. U oba slučaja to bi bila direktna oružana agresija na našu zemlju na koju bismo odgovorili opštenarodnim odbrambenim ratom. Isto tako, zbog takvog vojnog značaja našeg prostora mogućna je i lokalna agresija da bi agresor poboljšao svoj vojnostrateški položaj u odnosu na suparničku blokovsku grupaciju.

U odgovarajućim vojno-političkim i vojnostrateškim situacijama regionalnih i globalnih razmera, vojnostrateški značaj našeg prostora može biti i jedan od faktora odvracanja agresije. To znači da bi naša zemlja mogla ostati van ratnog sukoba u kojem bi učestvovala obe supersile i njihove blokovske grupacije.

Prostor ispoljava svoj uticaj na oružanu borbu kao veličina i kao kvalitet. Svaka zaraćena strana teži da sačuva, odnosno da zauzme što veći prostor da bi ga koristila za ostvarenje svojih političkih, vojnih i ekonomskih ciljeva. Istovremeno, svaka zaraćena strana nastoji da prvenstveno ovlada, odnosno da zadrži one delove prostora koji imaju veći politički, vojni i privredni značaj, a to su gradovi, veća naselja, razvijeni privredni rejoni, komunikacijski pravci, aerodromi i luke.

Jugoslovenski prostor je u celini, od početka agresije do njenog potpunog slamanja, konstantna operacijska prostorija naših oružanih snaga. Pojedine delove tog prostora agresor može samo privremeno zaposesti, ali ne i zauzeti, okupirati i anektirati. Na svakom takvom delu teritorije vodiće se borbena dejstva i drugi oblici borbe i opštenarodnog otpora u razmerama i na načine koji su u skladu sa datim borbenim i drugim uslovima. Na privremeno zaposednutoj teritoriji nastaviće se delatnost naših organa vlasti i svih društveno-političkih i društvenih organizacija, čime se osigurava funkcionisanje socijalističkog samoupravnog uređenja na celokupnoj državnoj teritoriji u svim vojnostrategijskim situacijama.

Svaki deo jugoslovenskog prostora uporno će se braniti od same državne granice. Svaki privremeno zaposednuti deo našeg prostora agresor će platiti velikim gubicima u ljudstvu i materijalnim sredstvima. Uvek će se težiti da se slomi ofanzivna moć agresora na što plićoj dubini ratišta i da se prelaskom naših oružanih snaga u protivofanzivu razbiju oružane snage agresora i proteraju sa naše teritorije.

Način i odsutnost odbrane pojedinih delova prostora biće uslovljeni borbenom situacijom, čija je osnovna komponenta odnos snaga, i njegovim značajem kao elementom odnosa snaga, u ostvarivanju ciljeva koji se žele postići u datom vremenskom periodu. Budući da privremeno napuštanje bilo kog dela teritorije glavninom snaga nema odlučujući uticaj na dalji tok oružane borbe, a posebno na njen krajnji ishod, prostor se ne brani po cenu gubitaka koji prevazilaze značaj ostvarenih ciljeva. Stoga će odsudnost odbrane prostora, načelno, zavisiti od odnosa racionalnosti i celishodnosti vlastitih gubitaka, s jedne strane, i značaja ostvarenog cilja, s druge strane.

Kada to nalažu politički, vojni i ekonomski razlozi, pojedini delovi teritorije će se braniti za određeno vreme krajnje odsudno, bez obzira na gubitke, i biće privremeno napušteni samo po odobrenju pretpostavljenog starešine.

Privremeno gubljenje teritorije eventualnim pomeranjem fronta u dubinu našeg ratišta, istovremeno se nadoknađuje oslobođe-

njem teritorija na delu ratišta koji su privremeno zaposele oružane snage agresora. Tako se svagda osigurava dovoljno prostrana operacijska osnovica za manevar, dejstva i materijalno obezbeđenje naših oružanih snaga, a oružane snage agresora se primoravaju da ponovo vode borbe za ranije zaposednute ili izgubljene delove teritorije.

Na delu ratišta koji agresor uspe privremeno da zaposedne, intenzivnim napadnim borbenim dejstvima i drugim oblicima borbe i opštenarodnog otpora, neprekidno će se oslobađati nove teritorije, postojeće proširivati i međusobno povezivati. Na taj će se način stalno slabiti ofanzivna moć agresora na frontu, jer će biti prisiljen da odvaja znatne snage za borbena dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji i za obezbeđenje pozadine snaga angažovanih na frontu. Kad god je to moguće vršiće se, preko slabije zaposednutih delova fronta, povezivanje slobodnih teritorija sa vlastitom pozadinom. Tako se omogućuje manevar snagama i sredstvima iz vlastite pozadine na slobodne teritorije i, obratno, oružane snage agresora se dovode u nepovoljan borbeni položaj, a naše oružane snage znatno proširuju svoju operacijsku i materijalnu osnovicu i obezbeđuju uslove za sinhronizovana i koncentrična borbena dejstva u taktičkim, operativnim i stratežijskim razmerama.

Odsudnost odbrane svake pojedine slobodne teritorije zavisi od njenog vojnog, političkog i ekonomskog značaja u datom vremenskom periodu. U toku većih napadnih operacija oružanih snaga agresora na slobodne teritorije, neke će biti branjene krajnje odsudno, ukoliko od njihovog držanja bude zavisila realizacija manevra glavnine naših snaga koje dejstvuju na datom prostoru.

Takvim odnosom prema prostoru ostvaruje se jedno od naših osnovnih doktrinarnih opredeljenja, prema kome se ceo jugoslovenski prostor mora maksimalno koristiti za vojnu, političku, privrednu i druge društvene aktivnosti, da bi se što pre promenio opšti odnos snaga u našu korist, slomila ofanzivna moć oružanih snaga agresora, prešlo u protivofanzivu i ostvarili ciljevi opštenarodnog odbrambenog rata. Tako se prostor u našoj ratnoj veštini javlja i kao bitan faktor menjanja odnosa snaga u našu korist.

Prostor se u miru uređuje za potrebe rata. Pri tome se imaju u vidu moguće vrste agresije i moguće vojnostratežijske situacije na našem ratištu, odnosno operativne situacije na vojištima. Vojna infrastruktura se zasniva na tim procenama i izgrađuje se tako da maksimalno zadovolji potrebe oružane borbe u svim mogućim vojnostratežijskim situacijama. Ostala infrastruktura, pored drugih, ima i vojnu odrednicu, koja je naglašena kada se radi o infrastrukturi

velikih privrednih i drugih sistema koji imaju poseban značaj i ulogu u oružanoj borbi.

U toku rata prostor se uređuje u skladu sa potrebama situacije. Postojeća infrastruktura se koristi, dograđuje ili ruši, zavisno od toga da li olakšava ili otežava vođenje oružane borbe vlastitim ili agresorovim oružanim snagama. Poseban značaj ima izgradnja objekata vojnopozadinske infrastrukture na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i onih objekata u vlastitoj pozadini i na slobodnim teritorijama koji služe za obavljanje poslova iz domena odnosa sa prijateljskim zemljama.

Najveći deo naše teritorije (kopno i akvatorija) pruža veoma povoljne uslove za prikriven manevar, upornu i stabilnu odbranu i iznenadne napade naših oružanih snaga, čija je organizacijsko-formacijska struktura prilagođena takvim uslovima. Na najvećem delu našeg kopna, zbog njegovih orografskih i hidrografske osobina, biće u znatnoj meri ograničene vatrene, udarne, manevarske i druge mogućnosti teškog naoružanja i pojedinih sredstava ratne tehnike, koja su u operativnoj upotrebi oružanih snaga agresora. Oklopne i mehanizovane jedinice agresora, koje su glavni nosilac njegove oružane borbe, mogu dejstvovati na najvećem delu naše teritorije samo duž komunikacijskih pravaca, gde su ograničene mogućnosti njihovog razvoja i efikasne upotrebe, a ljudstvo će biti često prisiljeno da izlazi iz oklopa i izvodi borbena dejstva peške, uz ograničenu efikasnost dejstva sredstava vatrene podrške.

Maksimalno i vešto korišćenje takvih prirodnih osobina našeg prostora, uz njegovo fortifikacijsko uređenje i zaprečavanje, omogućuje uspešno vođenje borbenih dejstava naših oružanih snaga i u uslovima izrazite tehničke nadmoćnosti oružanih snaga agresora. Naš prostor se, dakle, javlja kao značajan faktor smanjivanja ili eliminisanja prednosti agresora u teškom naoružanju i drugim vrstama ratne tehnike.

U celini, jugoslovenski prostor je elemenat prednosti za naše oružane snage u ukupnom odnosu snaga. Ta prednost se može iskoristiti za ublažavanje ili eliminisanje prednosti koje ima agresor u drugim komponentama odnosa snaga, stvaralačkom primenom naše ratne veštine i njenim stalnim obogaćivanjem u praksi oružane borbe. Prednost koju nam pruža naš prostor direktno utiče na mogućnost uspešnog iskorišćavanja drugih prednosti koje imamo u odnosu na agresora, uz istovremeno otežavanje ili onemogućavanje agresora da koristi prednosti koje imaju njegove oružane snage.

Jugoslovenski prostor, pružajući nam veoma povoljne uslove za uspešno vođenje oružane borbe, značajan je elemenat prednosti

za naše oružane snage u ukupnom odnosu snaga i bitan je faktor menjanja odnosa snaga u našu korist i u najtežim vojnostrategijskim i materijalnim uslovima.

Vreme kao uslov u kome se vodi oružana borba i kao bitan elemenat odnosa snaga

Vreme, kao uslov u kome se vodi oružana borba i kao elemenat odnosa snaga, ispoljava se kao istorijski period u kome se vodi oružana borba, kao vreme trajanja, kao doba dana i godine i kao meteorološka pojava.

Uticaaj vremena kao istorijskog perioda objektivno proizilazi iz sveukupne svetske povezanosti interesa država i naroda, a posebno iz zajedničkih interesa progresivnih država, pokreta i snaga u borbi za mir, nezavisnost i društveni progres.

U uslovima višestruke povezanosti država, naroda i progresivnih društvenih procesa, eventualna agresija na našu zemlju ugrožavala bi interese svih miroljubivih zemalja, nanosila bi štetu društvenom progresu u celini i pretila bi svetskom miru. Stoga bi naša zemlja u eventualnom ratu imala političku, moralnu i materijalnu podršku i pomoć miroljubivog i progresivnog čovečanstva.

To bi direktno uticalo na brojni odnos oružanih snaga na našem ratištu, jer bi agresor bio prisiljen da drži jake oružane snage i na drugim prostorima — stvarnim ili potencijalnim ratištima i vojištima. Istovremeno, agresor bi bio ograničen i u mogućnosti korišćenja svoga naoružanja i drugih sredstava ratne tehnike kao i ekonomskih potencijala, jer bi bio primoran da ih odvaja za stvarna i mogućna ratna dejstva na drugim bližim i udaljenim prostorima.

Agresor će nastojati da što pre postigne krajnje strategijske ciljeve i da što pre oslobodi svoje snage i sredstva za upotrebu na drugim postojećim i potencijalnim frontovima. On bi, stoga, bio i u hroničnoj oskudici vremena u taktičkim, operativnim i strategijskim razmerama.

Ovaj istorijski period je, dakle, nepovoljan za agresora, bez obzira na njegovu vojnu i privrednu moć, i to ne samo u moralnom i političkom pogledu nego i u svim elementima odnosa snaga, odnosno u svim faktorima rata i oružane borbe. Ograničenja, koja je agresoru nametnuo proces svetske povezanosti i angažovanosti u borbi za mir i pravednije odnose u svetu, javljaju se samo kao spoljni faktori pomoćnog značaja. Ove slabosti agresora olakšavale bi nam vođenje rata i oružane borbe i mogu se uspešno iskoristiti

angažovanjem svih vlastitih ljudskih i materijalnih potencijala na celom prostoru u krajnje odlučnoj i nemilosrdnoj oružanoj borbi i drugim oblicima borbe i opštenarodnog otpora.

Koncept vođenja ONOR-a i oružane borbe SFRJ ne određuje unapred vreme njihovog trajanja. Budući da su moguće različite vrste agresije na našu zemlju, to bi i trajanje oružane borbe bilo različito. To, pored ostalog, podrazumeva opredeljenost za vođenje dugotrajnog opštenarodnog odbrambenog rata, u kojem bi se oružana borba vodila do potpunog slamanja agresije. Time se, ujedno, izražava vremenska komponenta totalnosti oružane borbe u ONOR-u, kao njena bitna strategijska karakteristika. No, ona nije jednoznačna već se javlja u nekoliko modaliteta koje je nužno naznačiti da bi se potpuno shvatilo to svojstvo oružane borbe u ONOR-u.

Prvo, agresiju treba slomiti u što je moguće kraćem vremenu, intenzivnim uništavanjem neprijateljeve žive sile i ratne tehnike, uz racionalne vlastite gubitke.

Drugo, orijentacija na dugotrajnu oružanu borbu ne znači i napuštanje prostora bez uporne i aktivne odbrane. Naprotiv, dugotrajnu, za agresora iscrpljujuću oružanu borbu moguće je voditi jedino ako se drži, kontroliše i oslobađa što veći deo prostora, na kojem se nalaze naši ljudski i materijalni izvori za dugotrajni rat.

Treće, dugotrajna oružana borba ne znači samo izbegavanje odlučujućih sudara strategijskih razmera u uslovima za nas izrazito nepovoljnog odnosa snaga, već i stalno nametanje agresoru neprekidnih borbenih dejstava taktičkih, operativnih i strategijskih razmera u prostoru i vremenu, gde i kada to nama odgovara, s obzirom na odnos snaga i druge važne činioce.

Četvrto, dugotrajnost oružane borbe još više naglašava značaj principa racionalne upotrebe sopstvenih snaga i racionalnog trošenja i neprekidnog obnavljanja materijalnih sredstava u svim uslovima.

Peto, dugotrajni rat moguće je voditi ako se u oružanoj borbi obezbedi veće trošenje neprijateljeve, nego vlastite žive sile u jedinici vremena, i ako se stvore uslovi za kontinuiranu popunu vlastitih gubitaka. To znači da dugotrajnost oružane borbe treba da neprekidno doprinosi menjanju odnosa snaga u našu korist.

Vreme kao doba dana i godine i kao meteorološka pojava je njegova značajna komponenta kao faktora i uslova u kome se izvodi oružana borba. Borbena dejstva će se izvoditi neprekidno, u svako doba dana i godine i u svim meteorološkim uslovima, što će uticati na način vođenja oružane borbe, posebno na način dejstva jedinica i na mogućnost efikasne upotrebe naoružanja i ratne tehnike.

Kada su naše oružane snage inferiorne u teškoj i drugoj ratnoj tehnici, načelno treba maksimalno koristiti ona godišnja doba, noć i meteorološke uslove u kojima naoružanje i druga ratna tehnika agresora ne mogu u punoj meri da ispolje svoje borbene mogućnosti.

Da bi se agresor prisilio da vodi oružanu borbu kada mu to ne pogoduje, preduzimaju se i intenzivna napadna borbena dejstva protiv brojno i tehnički superiornijih njegovih snaga, upravo u vreme i u meteorološkim uslovima kada njegova borbena i druga ratna tehnika ne mogu ispoljiti vatrene udarne i manevarske mogućnosti. Ova borbena dejstva su, po pravilu, ograničenih ciljeva, visokog intenziteta, precizno planirana, kratkotrajna i usklađena po vremenu izvođenja sa borbenim dejstvima i drugim oblicima borbe i opštenarodnog otpora i na širem prostoru. Borbeni zadaci se izvršavaju na način i u vremenu u kojima agresor nije u stanju da pravovremeno upotrebi i efikasno iskoristi prednosti svog naoružanja i druge ratne tehnike.

Vreme treba maksimalno koristiti kao značajan faktor menjanja odnosa snaga u borbenim dejstvima svih razmera. Vreme se »stvara«, maksimalno i racionalno koristi u skladu sa ostalim faktorima oružane borbe, radi neprekidnog nanošenja što većih gubitaka agresoru u jedinici vremena, uz što manje vlastite gubitke, i menjanja odnosa snaga u našu korist, što omogućava preotimanje i zadržavanje strategijske inicijative i osigurava stvaranje uslova za preduzimanje opšte strategijske ofanzive na ratištu, odnosno napadnih borbenih dejstava na bojištima i njihovim delovima.

Ispravka

U »Vojnom delu« br. 1/82. u članku pukovnika Zdravka Klanjščka »Osvobodilna fronta slovenačkog naroda — strategijski činilac oslobodilačkog rata u Sloveniji«, potkralo se nekoliko štamparskih grešaka. Jedna od njih je suštinska: na stranici 97, stav 3, red 5. odozgo umesto »1943. godine« treba da stoji »1942. godine«.

U istom broju, u članku general-majora Draga Rakočevića »Razvoj ratne veštine na osnovama koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane«, načinjena je slična greška. Na stranici 109, drugi red odozgo, umesto »1945. godine«, treba da stoji »1955. godine«.

Molimo autore i čitaoce da uvažavaju ove ispravke.